

A Szent László cselekedeteiről később írott legenda annyira áthatotta az elkövetkező korok krónikáit, hogy a legtöbbször rajtakaphatók: valós történetírás helyett a legenda szövegéből idéznek szó szerint vagy tartalmilag.

„Kegyelmes Szent László király”

A törvényhozó színre lép

Bizonyos értelemben rettenetes közhangulat uralkodhatott az országban. Számos jel mutat arra, hogy nagyon rossz lehetett akkoriban Magyarországon élni. Azok a történészek, akik át- meg át- kutatták a korszakból és a korszakról fennmaradt forrásokat, elég siralmas képet festenek mindarról, ami akkor-tájt történt a Magyar Királyságban.

Pauler Gyula például így ír: „Tolvajkodás, erőszak annyira elhatalmasodott, hogy egész faluk voltak, amelyek azt rendszeresen üzték, még egyházi emberek között sem volt ritkaság, hogy loptak, és az egész ország tele volt kóbor rabszolgákkal, kik a zavaros időkben ide-oda kószáltak, tetszés szerint urat cseréltek, a vagyont folyvást fenyegették. S a bajon nem sokat segített, ha egyet-egyet, akit éppen tolvajságon kaptak, felakasztottak avagy nyelvét kivágták.” Mindez persze hatással volt a lakosság közérzetére is, természetesen. Ki szeretett egy ilyen országban élni? Vagy ki tudta ezt sokáig túrni? Az emberek egy része betörődött, egy kisebbség ebből hasznót is húzott, mások azonban lázadoztak és egy olyan királyról álmodtak, aki szétcsap a tolvajok és erőszaktevők között.

A nemes urak voltak azok, akik beleszólhattak az események menetébe, és ők elég egyértelműen léptek fel. Elérték

például, hogy ők maguk olyan réteget képezzenek, amely nélkül a király semmit sem tehet. Tőlük is függ tehát, ki lesz a király, és milyen célokat követ, mi módon fog uralkodni. Géza halála után bukkan elő ez a réteg, a maga világos akaratával együtt. Kimondták az urak, hogy Salamon

☛ Pannonhalma - bencés apátsági templom

☛ Ezer koronás bankjegy Szent László képével

nem lehet a királyuk, mert egy idegen uralkodónak, a német császárnak a hűbérese – ilyen pedig nem kell nekik! László az emberük, mert már előtte volt idejük megismerni őt. Közöttük élt, velük volt minden csatában, évekig vezette harcukat Salamon ellen, különösen Pozsony ostrománál kerültek vele testközelbe, szinte barátságba. László testi és lelki erejével imponált nekik, jóságos volt és igazságos, tudták hát, mire számíthatnak a részéről. Ez az ember biztosan nem fogja eladni az országot holmi idegeneknek! És láthatóan nem vágyott királyi koronára: a „nemzet” nyomására ugyan elfogadta az uralkodói tiszteletet, de ekkor is megmaradt becsületeseznek – kijelentette, hogy amíg Salamon él, addig nem teszi a koronát a

fejére. Nem csoda, hogy valóságos legendakör keringett róla már életében is. Mindenképpen szükség volt tehát arra, hogy az országos tolvajlásnak és a többi bűncselekménynek véget vessenek. Hogy mindenki egyaránt bünhődjön, legyen úr vagy szolga, sőt akkor is, ha pap az illető, akit rajtakaptak. Az alapérték a „tyúk” volt. Az a „tárgy”, amelynél meghúzták a vonalat. Ami egy tyúknál olcsóbb, annak ellopásáért nem szabtak ki büntetést – ám ami legalább annyit ért, mint egy tyúk, avagy éppen a példaként szolgáló tyúkot lopott valaki, onnantól kezdve már lecsapott a törvény szigora. Pannonhalmán, a „szent hegyen” gyűltek össze az ország vezetői, élükön Lászlóval, hogy „keressék, miképp lehessen a rossz emberek törekvését megakadályozni és nemzetünk ügyeit előmozdítani”. A király és az urak jól indítottak: a tanácskozás ele-

jén megesküdtek, hogy ha közülük valaki büntettet követ el, akkor vele is éppen úgy fognak elbánni, mint az utolsó tyúktolvajjal! A Szent László cselekedeteiről később írott legenda annyira áthatotta az elkövetkező korok krónikáit, hogy a legtöbbször rajtakaphatók: valós történetírás helyett a legenda szövegéből

idéznek szó szerint vagy tartalmilag. Ezért nincs könnyű dolgunk László király életének és tetteinek tárgyilagos ismertetésével; előbb le kell hán-tanunk alakjáról a később ráakódott, „mesés” vonásokat, hogy megláthassuk igazi arcát, cselekedeteit. Az egyik legjobb lehetőséget erre a törvényei adják.

László törvényei

Mint már olvashatták, László király egyfajta „világi zsinatot” hívott össze. Háromszor adott ki törvényeket, érdekes módon a mára fennmaradt számo-zás fordított: legelőbb keletkezett a III., aztán a II. és végül az I. törvénykönyv. A III. és a II. törvénykönyv a király és a királyi tanács határozatait foglalja össze, az I. pedig a király elnöklése alatt összegyűlt világi előkelők bevonásával folytatott munka eredménye.

Mivel ragaszkodunk az időrendi és logikai sorrendhez, hát mi is először a III.-at fogjuk ismertetni. Természetesen eredeti nyelve a latin volt, de még a későbbi századokban készült fordítások is eléggé nehézkes olvasmányoknak bizonyulnak, ezért inkább kivonatossan és mai nyelven igyekszünk ismertetni a tartalmukat.

A III. törvénykönyvön igencsak látszik István király hasonló célú rendelkezéseinek hatása. Több tárgykörre osztva összesen 29 törvényt tartalmaz. Az első rész a magántulajdon védelméről szól, és persze rögtön a lopásokkal, tolvajokkal indulnak a rendelkezések. Ama kor szokásai persze a mi időnkől (vissza)nézve nagyon kegyetlenek, de hát az a középkor volt, és valószínűleg mindenki magától értetődő dolognak tartotta, hogy a lopással vádolt személynek „istenítélettel” kellett megváltania magát a vád alól. Azaz tüzesvas- vagy forróvíz-próbát tartottak, amit a vádlott aligha úszott meg ép bőrrel – hiszen éppen az elszennvedett sérülés gyógyulásában nyilvánulhatott meg Isten akarata.

A 4. cikkely például az asylum-jogról vagyis a menedékről rendelkezett. Az ókorból fennmaradt szokás szerint ha üldöznek egy bűnözőt, és annak sikerül bemenekülnie egy szent helyre, a leggyakrabban templomba, akkor a törvény kénytelen megtorpanni annak határánál, belül nem érvényesítheti a jogait. László idejében ezt azért megkerülték. Vagy úgy, hogy a

templomba menekült bűnös annak az egyháznak a szolgálója lesz, amelyben menedéket lelt – hogy ez a szolgálóság meddig tart, nem tudni, feltehetően élethosszig. A másik változat, a nyilván később keletkezett 17. cikkely szerint csak akkor maradhat a templomban, ha beismeri bűnét.

A törvényhozók kegyetlen eszközökkel próbálták gátat vetni az elharapódzott tolvajlásnak. A lopást elkövető férjes asszonyok orrát levágták, és a tolvaj nőt ezen felül eladták rabszolgának is! Ha özvegyasszony lopott, egyik szemét kiszúrták, ha leány volt a tolvaj, rá is rabszolgasors várt. Ha egy szabad ember 10 dénár értékűt többet lopott, kivégezték, és vagyonát elkobozták – itt még visszaköszöttek István törvényei. Ha 10 dénárnál kevesebbet lopott, csak az egyik szemét szúrták ki, és István törvényei szerint ítélték el. Vagyis László törvénykönyve érvényben tartotta a nagy előd törvényeit, és nemcsak szellemében mutat vissza rá, hanem gyakorlatában is megtartotta annak számos pontját, rendelkezését.

A második részt ma így neveznénk: perrendtartás. Vagyis a bíraskodás szabályait sorolja. Az elfogott tolvajt 3 napon belül bíróság elé kellett állítani (a középkori bíraskodás egyes elemeit – például a gyorsaságot – megirigyelhetnék a mai hasonló intézmények is...). A bírák csak a saját kerületükben ítélezhettek, és az ott elfogott tolvajokat nem is volt szabad más bírák elé vinni. A bírák 30

napon belül kötelesek voltak ítéletet hozni. És ami nagyon érdekes: az ítélet után egy évig kellett a bírának felelősséggel tartozniuk az ítéletért – bár nem tudjuk, hogy ez közelebbről akkor mit jelenthetett.

Persze a bíraskodásnak voltak korlátai. A bíró nem idézhetett maga elé ispánokat vagy papokat – igaz, azokon kívül bárki mást igen. A bírósággal nem lehetett tréfálni: aki az idézés ellenére nem jelent meg egyszer vagy kétszer, az megúsza pénzbüntetéssel – de ha harmadszor sem volt jelen, akkor egyfelől elvesztette a pert, másfelől... eladták rabszolgának! Egy érdekes kitétel-kivétel: a bírák nem intézkedhettek azok ügyében, akik a vitát maguk között párbajjal intézték el. (A bajvívás is tulajdonképpen az istenítélet egy formája volt!)

A László-féle II. törvénykönyv minden valószínűség szerint két törvénykönyv egybeolvasztásából keletkezett. A törvénynek van egy „preambuluma” is, amelyről már szóltunk: ez volt az az eset, amikor a király egyfajta „zsinator” hívott össze Szent Márton hegyén, azaz Pannonhalmán, és közösen alkották meg a törvényeket. Gondolom, nem lep meg senkit, ha közlöm, hogy ez is a tolvajlást állítja a középpontba. Hát elmondhatjuk, hogy itt sem voltak tréfás kedvükben az urak, sőt! Mindjárt azzal indít az 1. cikkely, hogy „ha bárki egy tyúk értékénél többet lop, felakasztják és vagyon-

vesztésre ítélik”. A szokásos hasonló cikkelyek után egy érdekes dologra bukkanunk: megjelenik a törvénykönyvben egyfajta „közösségi jog”, vagy inkább helyzet is. „Ha a falu valakit bűnösnek kiált ki, istenítélettel kell döntenie az illető bűnösségéről – ha bűnösnek találják, vagyonát a falubeliek között szétosztják.”

Ez bizony veszélyes dolog lehetett, hiszen szinte felkínálta a falusiaknak, hogy ha valaki vagyonára fájt a foguk, elég az illetőt lopással vádolniuk... Számomra ez a cikkely valahogy nagyon is kilóg a többiek közül. Már csak azért is, mert félig-meddig kiveszi az ítélezést a hata-

lom kezéből, szabad utat enged az alantas emberi érzelmeknek, szándékoknak.

A törvényhozók a jelek szerint már akkor is gondoltak mindenre. Például büntették azokat, akik a nyomozást akadályozták. Aztán bírónak lenni sem volt kockázatmentes. Ha nem ítélt el egy tolvajt a törvénynek megfelelően, akkor nemcsak hogy elkobozták teljes vagyonát, de őt magát eladták rabszolgának! És ha bebizonyosodott, hogy a bíró egy ártatlant akasztatott fel, 110 ezüstdénárt volt köteles fizetni, ezen felül pedig visszaadni a felakasztott személy vagyonát. Ez utóbbi kitétel

alapján szörnyű gyanú fogalmazódik meg bennünk. Csak nem a bíró kapta az elítélt, kivégeztet vádlott vagyonát...? Ez esetben szinte senkinek sem volt esélye előtte a felmentő ítéletre, viszont a bírák rendkívüli mértékben meggazdagodhattak.

Természetesen a törvények tiltották a lopott holmikkal folytatott kereskedelmet, az orgazdaságot. Ha valaki lopott holmit vásárolt, nemcsak őt, de az adásvétel esetleges szemtanúit is megbüntették. Ha valaki egy nemes úr háza ellen támadást szervezett, vagyonának kétharmadát

☛ Székelyderzs, Szent László legenda

Szent László.

➤ Roskovics Ignác - Szent László

átadták a sértett félnek – és ez akkor is így volt, ha az elkövető maga is nemes ember volt!

Emberölés esetén a gyilkost letartóztatni rendeli a törvény, és így folytatja: vagyonának kétharmadát az áldozat rokonai kapják, egyharmadot saját családjá. Érdekes, nem szól arról, hogy a gyilkost ki kell végezni, ellenben úgy

rendelkezik: ha nincs vagyona, adják el rabszolgának.

Ha valaki saját rokonát lopta meg, az illetőt nem akasztották fel, és nem csonkították meg, hanem külföldre adták el rabszolgának. Úgy látszik, a külföldre történő eladás még a csonkításnál is nagyobb büntetés lehetett. Ha valakit abban a korban egy idegen rabszolga-kereskedő megvásárolt és elhurcolt, aligha jutott vissza élve

valaha is. Ha például Bizáncba vittek, nem kizárt, hogy Ázsiába vagy Afrikába került tovább...

A rabszolgákra nem úgy vonatkozott a menedék-cikkely, mint a szabadokra. Ha egy rabszolga lopott, majd egy templomba menekült, nem akasztották fel, „csak” megvakították. Nyilván egyházi személyek is loptak, nem is ritkán. Ezért lehetett szükség arra, hogy külön, csak rájuk vonatkozó cikkelyeket iktassanak be a törvénybe. Ha egyházi személy egy tyúknál kisebb értéket tulajdonított el, felettese megvesszőztethette, ám ha egy tyúknál nagyobb volt a lopás értéke, akkor püspöke lefokozta és kiadta őt a világi bíróságnak.

Akkoriban – a hadászatban, a közlekedésben-szállításban és a mezőgazdaságban való alapszükségletként – különös értéket képviselt a ló. Ezért adásvételüket a törvény külön is szabályozta. A kereskedőknek tilos volt lovakat vásárolni azokon túlmenően, amelyeket saját maguk használtak, a király engedélye nélkül tilos volt lovakat eladni vagy vásárolni! Mi több, ha egy ispán a maga vármegyéje területén lóvásárlásra adott engedélyt, azonnal elveszítette a tisztségét! Igaz, mindez csak az ország határvidékeire vonatkozik, de akkor is meglepő rendelkezés. Csak megjegyezzük, hogy ennek a törvénykönyvnek a drákói rendelkezéseit nyilván a szükség szülte: azaz az előző törvények nem érték el a kívánt célt. Némi megnyugtatót jelenthet azonban, hogy később

Könyves Kálmán majdani rendelkezései már enyhébbek voltak – addigra nyilván valamennyire helyreállt már a „közbiztonság”. Az időrendben harmadiknak elkészült, de valami okból „Szent László I. törvénykönyvének” nevezett gyűjtemény igazából az 1092-es szabolcsi zsinat határozatait tartalmazza – László ekkor már 15 éve uralkodott –, és a 40 határozat mellett két perrendtartási szabályt is találunk.

Ez a törvénykönyv főleg vallási és egyházi ügyekkel foglalkozott. Gondolom, nem azért, mert az előző két törvénykönyvvel sikerült egyszer s mindenkorra kiirtani a bűnözést Magyarországról. Azok a törvények továbbra is érvényben voltak, és nyilván országszerte rendszeresen el is ítélték ezek alapján sok embert.

Ám a törvények most az addig bizonyos fokig kivételezett réteget vették elő. A pápai követelés ellenére a magyar papok sem akarták elfogadni a cölibátus intézményét. Voltak, akik ezzel nyíltan szembeszegültek, és akadtak, akik megpróbálták a rendelkezéseket „kicselezni”, megkerülni.

„A másodszor nősült papokat el kell választani feleségüktől – ha nem engedelmessé válnak, elvesztik hivatalukat.” Ez a rendelkezés arra utal, hogy a cölibátust lépésről lépésre, a keleti egyház mintájára próbálták bevezetni Magyarországon. Az ortodox papok ugyanis a mai napig csak felszentelésük előtt, és csak egyszer házassághoz kötődhetnek – mint tudjuk, válás

természetesen nincs, ha pedig a pap megözvegyül, másodszor már nem nősülhet újra. Itt is valami hasonlóról lehetett szó: a már nős papok megtarthatták a feleségüket, de aki nem az első asszonyával élt, annak a házasságát felbontották.

Azok a papok, akik feleség helyett egy rabszolgánót, mondjuk így: ágyastartottak, kötelesek voltak eladni őt.

De nem csak az egyházi személyeket érintették érzékenyen ezek a törvények – hanem a pogányokat is! Mert természetesen még László idejében, azaz 40-50 évvel István király halála után is volt egyfajta pogány lelki élet Magyarországon.

Az emberek kijártak az erdőbe, a pusztákba bizonyos jellegzetes pontokhoz, forrásokhoz, kutakhoz, nagyobb sziklákhöz, és ott imádkoztak az ősi istenekhez. László természetesen gátat akart vetni ennek a gyakorlatnak – és a többi törvényhozó is erősen ellenezte –, hát megszülettek az ezt tiltó cikkelyek. „Akik pogány szokás szerint kutak mellett áldoznak, vagy fákhöz, forrásokhoz és kövekhez ajándékot visznek, egy ökröt fizessenek büntetésül.” Egy ökröt akkoriban nagy érték volt, különösen a szegény ember számára.

Aki az egyháznak ajándékozta a birtokát, szándékát többé nem másíthatta meg, nem vonhatta vissza. Az ünnepnapok védelmében is született egy sor rendelkezés. Minden faluból el kellett valakiket küldeni a legkö-

zelebbi templomba, még akkor is, ha rossz volt az idő és a templom nagyon messze volt. Vasárnap tilos volt vadászni, kereskedni és vásárt tartani, viszont aki aznap nem ment templomba, azt „veréssel javítsák meg” – szölte a rendelkezés. Mint látjuk, László a nagy előd, István nyomdokain haladt. De még azt is büntették, ha valaki a halottait nem a templom mellé temette – nyilván amögött is valami pogány szertartást sejtettek, ha a halott úgymond „elrűnt”. Akkor nyilván valamilyen „pogány helyen” helyezték földbe vagy égették el, és ezt a hatalom nem nézte jó szemmel.

Mint mondtuk, ez a törvénykönyv sokat foglalkozik a vallásokkal és azok híveivel – a nem keresztényekkel is. Ott voltak például a böszörmények, azaz izmaeliták, vagyis a magyar földön élő izmaeliták. Akik közülük megkeresztelkedtek, azokat áttelepítették olyan helyre, ahol nem éltek izmaeliták, nehogy esetleg az illetőket visszatérítsék Mohamed hitére. A zsidóknak megtiltották, hogy keresztény nőt vegyenek feleségül, de még azt is, hogy keresztény szolgáljuk legyen. Nyilván azért, mert „keresztény nem szolgálhat zsidót”.

Az a paraszt, aki megpróbálta becsapni az egyházat a kötelező tized leadásakor, büntetésül kénytelen volt odaadni termésének kilencedét! Vagyis majdnem az egészet. Már Szent István óta létezett a nádorispán tisztése, latinul palatinus, azaz palotaispán,

„palotagróf”, aki a királyt elsősorban igazságszolgáltatási ügyekben helyettesítette. Ő volt egyben a királyi udvartartás és a palota feje. Innentől kezdve aztán hosszú időn át a nádorok hatásköre folyamatosan bővült. Százegynéhány évvel később már a király helyettese és az ország legfontosabb bírói hatósága volt.

Gondoskodtak a törvényhozók azokról is, akik „a király határozatát megvetik”. Ezalatt olyan személyeket értettek, akik valami okból nem teljesítették a rendelkezéseket, nem tartották be a törvényeket. „Aki pedig a király és a főemberek határozatait megszegi, ha püspök, ítéltessék meg a király akarata szerint; ha ispán, ispánságából mozdítsák el; ha százados, tisztétől fosszák meg...”: egyszerűen a hatalom nem hagyta, hogy packázzanak vele.

Persze a rendelkezések a felsoroltaknál sokkal szélesebb körűek voltak, több mindenre kiterjedtek. A fenti szemlézés csak egy vázlatos felsorolásnak vehető, mégis elég jó képet ad az általános állapotokról és arról is, hogyan igyekezett a király változtatni a szomorú helyzeten.

Emlékezzünk: István idején még úgy volt, hogy aki mások társaságában kardot rántott (és ezzel okot szolgáltatott más férfiaknak is, hogy ugyanazt tegyék), azt úgy büntették, hogy ugyanazzal a karddal végeztek vele. Ha nemes úr volt, 110 pénzzel válthatta magát. Am ha nemcsak kiántotta a kardját, de embert is ölt

vele, akkor László idejében már más sors várt rá. A törvény kimondta, hogy az ilyen urat átadják a királyi bíróságnak, börtönbe zárják, és minden vagyonától megfosztják. István idejében a fegyveres garázdaság és a gyilkosság jelenthetett olyan mérvű, országos gondot, mint László idejében a tolvajlás – talán ezért lehetett már enyhíteni az emberölés büntetési tételén. Külön cikkelyekben szabályozták most is a nemes urak garázdaságait. Például igen kemény szankciók várhatták azt az urat, aki más nemes házára tört, ott csetepatét kezdett, a ház asszonyát megverte (!) – bizony ilyenkor vagyonának kétharmadát elkobozták! Ha pedig szerencsétlenségére csak nemesi származását tudta felmutatni, de vagyona nem volt, akkor lenyírták a haját, megköztözték, megvesszőzték, a piacra vitték és ott eladták – értelemszerűen rabszolgának. Ez egy nemes embernek különösen megalázó lehetett,

ráadásul már aligha volt visszaút: a rabszolgából nem lehetett később szabad ember sem, nemhogy ismét nemes úr.

Nyilván e komor intézkedések sem sokat segítettek, mert László és a bíróságok hamarosan még inkább szigorítottak. Gondolom, azért is, mert a joggyakorlat egy bizonyos ideje – 1-2 év – után rájöttek, hol nem működik jól a rendszer, hogyan kellene azt még részletesebben szabályozni, hogy senki se csúszhasson ki belőle. A bírók azzal idézhettek be valakit, hogy „billogot” küldtek neki. Volt egy jelvényük, ami igazából egy pecsét: „idéző pecsét” volt. No, a bírót küldte ki bizalmi emberével ahhoz, akit tanúként vagy vádlottként maga elé idézett. Persze az államhatalom nem hagyta magára sem a közigazgatás tisztségviselőit, sem a népet. László idejében „királyi ember ment a megyébe, hogy összehívja az

öröket, századosaikat, és felhívja őket, hogy ami tolvajt tudnak, jelentsék fel...” Ezek a „központi ellenőrök” faluról falura jártak, és mindenütt kihirdették, hogy „Magyarország főemberei megesküdtek, hogy tolvajt többé maguk közt nem tűrnek, tolvajnak többé nem irgalmaznak. Tegyen úgy a falu is!” A hatalom tehát egyfelől szemmel tartotta a bíróságokat és a vármegyék vezetőit, másfelől a lakosságot ösztönözte, hogy jelentse, ha visszásságot, korrupciót, tolvajlást tapasztal. Ez kétségkívül „közérzetjavító” intézkedés volt, a nép egyszerű fiai is büszkén nyugtázhatták, hogy lám, az uralkodó gondol rájuk, szeretné őket megvédeni minden bajtól. És annak is örültek – sejtem –, hogy ugyanaz a hatalom azért nem veszi le a szemét a helyi urakról sem.

Hogy milyen sok tolvaj volt akkoriban, jelzi az is, hogy tízesével állították őket bíróság elé. Bizony: tömegesen mentek a dolgok. Egy-egy bírót több tízes csoportnyi tolvaj került. Említettem már, hogy a szokás szerint a vádlottnak magát istenítéletnek aláverve kellett bizonyítania, hogy ártatlan. Például meg kellett fognia egy áttűzített vasdarabot, és meghatározott távolságra elvinnie. És itt jön egy furcsaság: ha a próbára kötelezett gyanúsított égési sérülése 3 napon belül gyógyulni kezdett, akkor nem csak őt, de kilenc társát is felmentették. Am ha a seb elgennyesedett és nem gyógyult, és ezzel az illető a próbán elbukott, vagyis bűnösnek számított, egyfajta kegyelem révén a másik kilenc vádlott még egyenként megpróbálkozhatott a tüzesvas-próbával. (A forróvíz-próba hasonló volt: ott lobogó vízzel teli üst aljából kellett kiemelni egy tárgyat.)

Számos történész vallja, hogy László idejében az eddigiekben ismertetett, sokszor kegyetlen rendelkezésekkel igenis sikerült erőteljesen csökkenteni a bűnözést. Ennek köszönhető az a későbbi fejlemény, hogy Könyves Kálmán király alatt számos korábbi törvényt eltöröltek, és az érvényben maradtakban is kisebb büntetéseket helyeztek kilátásba – merthogy addigra lényegesen javult a helyzet, valószínűleg országszerte csökkent a büntettek száma és az elkövetések gyakorisága. ☞

László jó ember volt

László királyra joggal mondhatnánk, hogy lelkiismereti kérdésekben túlfinomult érzékenységgel bírt. Azokban az időkben – amikor a legtöbb király ravasz volt és kegyetlen, a trónon maradásért embertelenül küzdöttek, és még a jobbak is sokkal rosszabb emberek voltak, mint László – szemberűnő volt a különbség közte és más uralkodók között. Nem nagyon ismerünk olyan európai királyt azokban az évszázadokban, aki habozott volna elfogadni egy királyi koronát, egy trónt, és vele együtt persze egy hatalmas országot is! Minden más akkori politikus, „uralkodópalánta” vagy akár bitorló is örömmel csapott volna le az alkalomra, amit felkínált neki a sors.

László azonban – mint láttuk – habozott, háborgott az igazságérzete. Ő volt az, aki megelőzve szinte a lovagkort, már akkor is eszményi lovagként viselkedett, amikor erről még éppen csak beszélni kezdtek nyugaton. A törvénykezésben tanúsított keménysége ellenére a róla szóló legenda nem ok nélkül állítja, hogy László király „az igazság szigorúságát az irgalom szelídségével mérsékelte”, és ez volt rá jellemző egész életében.

Mondhatunk ellenpéldákat is. Ott volt például VII. Lajos francia király, aki dübrohámában az ellene lázadókat egy templomba zsúfolta – több ezer férfit, nőt és gyereket –, majd a templomot felgyújtatta! A szerencsétlen áldozatok élve égtek el a templom falai között... Ez a borzalmas tett annyi hatást gyakorolt a nevezett francia uralkodóra, hogy később megbánta, és vezeklésül elzarándokolt a Szentföldre... Nos, egészen bizonyos, hogy László ilyen sohasem tett volna. A morális cselekvés iránti, önmagával szemben is támasztott igényét jól mutatja az a kitétel, amelyet élete vége felé írt egy bencés apátnak szóló, napjainkig fennmaradt levelében: „Bűnös vagyok, mert a földi méltóság teendőit nem lehet előmozdítani súlyos vétkek nélkül.” Ha elemezzük ezt a mondatot, rájövünk: egyfelől tükröződik benne a kereszténység „valamennyien bűnösök vagyunk” tétele, amely alól a király saját magát sem tekinti kivételnek. Másfelől László alighanem azt is felfogta, hogy egy politikusnak, egy uralkodónak, aki országot vezet, az élete nem múlhat el ártatlanságban. Jobb meggyőződése ellenére is bűnök egész sorát kell elkövetnie, hiszen másképpen nem tevékenykedhet. És ez a tudat bizonyára sokszor gyötörte őt.